

**METAFİZİKSEL VE HÜMANİSTİK
DÜŞÜNCE SONRASI
DİN**

–Postmetafizik Bir Din Felsefesine Doğru–

Bilal BEKALP

Eskiyeni Yayınları: 217

METAFİZİKSEL VE HÜMANİSTİK DÜŞÜNCE SONRASI DİN
–Postmetafizik Bir Din Felsefesine Doğru–

Bilal BEKALP

© FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.
(Sertifika no: 13178)

Mizanpaj ve Kapak
FCR

Baskı ve Cilt
NY MATBAACILIK YAYINCILIK
KAĞITÇILIK TİC. VE SAN. LTD. ŞTİ.
Ostim OSM Mh. 1250 Cd. No: 24 Yenimahalle/ANKARA
Tel: (0533) 591 86 17 • (Sertifika No: 50732)

1. Baskı: Ocak 2024

ISBN: 978-625-6781-29-0

FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.
Hacı Bayram Mahallesi Boyacılar Sokak No: 14/1
Ulus-Altındağ/ANKARA • Tel (0312) 310 08 60
Web: www.fcr.com.tr • e-mail: fcr@fcr.com.tr

**METAFİZİKSEL VE HÜMANİSTİK
DÜŞÜNCE SONRASI
DİN**

–Postmetafizik Bir Din Felsefesine Doğru–

Bilal BEKALP

Ankara 2024

Bilal BEKALP

1987 yılında Diyarbakır'da doğdu. İlk ve ortaöğrenimini burada tamamladıktan sonra 2011 yılında Pamukkale Üniversitesi Felsefe bölümünden mezun oldu. Din Felsefesine ilgili duyması nedeniyle Cumhuriyet Üniversitesinde Yüksek Lisans eğitimine başladı. "Bilim-Din İlişkisi Açısından Bilimin Kutsallığı Problemi" adlı tezini tamamlayarak 2018 yılında mezun oldu. Aynı yıl Uludağ Üniversitesinde Doktora eğitimine başlayan yazar, "Hümanizm ve Din: Postmetafiziksel Düşüncede Dinin Konumunu Yeniden Düşünmek" adlı teziyle 2023 yılında doktorasını tamamladı. Çeşitli dergilerde Din Felsefesi, Dil Felsefesi, Modern Düşünce, Çağdaş Felsefe alanlarında çalışmaları olan yazar, lisans mezuniyetinden beri özel sektörde felsefe öğretmenliği yapmaktadır.

ÖN SÖZ

Hümanistik ve metafiziksel düşünce, klasik düşünceden başlamak üzere, dini kendine konu edinerek, onu belli bir tarzda düşünmüştür. Bu, dinin ancak insani sınırlar çerçevesinde düşünülmesi ve bu doğrultuda değerlendirilmesi gerektiği fikrine kapı aralayarak, dinin kendinde ne olduğu ya da aslında nasıl bir anlam taşıdığı meselesini de arka plana itmiştir. Özellikle modern hümanistik düşünceyle birlikte, ontolojiden epistemolojiye doğru yaşanan geçiş, din ve Tanrı ile ilgili problemlerin birer bilgi problemi olduğu ve bu problemlerin ancak rasyonel düzleme çekilerek değerlendirilmesi gerektiği anlayışının hâkim olmasına yol açmıştır. Hümanistik öznenin, her şeyi kendi epistemik sınırlar içinde evrensel ve tarih dışı bir biçimde düşünmesi, varlığa bir sınır çizme olarak kendini göstermiştir. Bu sınır ya da tekçi ve evrenselci bakış, gerek Aydınlanma düşüncesi içindeki kimi düşünürler gerekse de postmodern ve postyapısalcı düşünürler tarafından eleştirilmiştir. Özellikle postyapısalcı düşüncenin hümanistik özne eleştirisi, öznenin merkezsizleşmesine ve modern düşünceyle sınırlandırılan alanların da tekrar gündeme gelmesine neden olmuştur. Merkezî konumunu yitiren özne, artık referans olarak kendi aklını ve yetilerini gösteremez. Öyleyse insanın hakikat hakkındaki fikirleri de aslında tarihsel, kültürel ve hatta dile bağımlı hâle gelir. Bu açıdan bakıldığında rasyonel/doğal teolojinin konusu olarak ele alınan ve bu sınırlar içinde değerlendirilen din ve Tanrı problemi de felsefenin mese-

leleri arasında tekrar yerini almıştır. Fakat teolojinin geri dönüşü olarak adlandırılan bu durum, dinin katı ve dogmatik özelliklerinden arındırılması gerektiğine yönelik fikirleri de gündeme getirmiştir. Bu açıdan çalışmamız, bu anlayışlara odaklanmakta ve dinin çağdaş düşüncedeki konumunu tartışmaktadır.

Şüphesiz ki bu çalışmanın nevsünema bulmasının ardında birçok kişinin yadsınamaz etkisi bulunmaktadır. İlk olarak bu çalışmanın her aşamasında olan, fikirleri, desteği, sabrı ve ısrarı ile beni bu çalışmayı bitirme konusunda destekleyerek gösterdiği azim ve kararlılığı için kıymetli insan, hocam Prof. Dr. Kasım Küçükikalp'e; akademik hayata adım atmamı sağlayan ve bende farklı pencereler açan hocam Prof. Dr. Ferhat Ağırman'a; yaptığı kıymetli okumalarla desteklerini sunan Doç. Dr. Ergin Ögçem'e; hayatımın her aşamasında bana katlanan, sabreden, varlığıyla beni onurlandıran, güzel insan Nilgül Ünlü'ye ve son olarak da bu çalışmaya başlarken hayatıma giren, düşüncelerimi kökten değiştirerek bana başka bir dünyanın varlığını kanıtlayan, bakışlarında ilahî bir iz bulunan, insandan başka bir varlık olarak bana çok önemli mesajlar veren, bu çalışma bitmeden kaybettiğim köpeğim Hermes'e, teşekkürlerimi ve şükranlarımı sunarım.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	5
GİRİŞ	9

BİRİNCİ BÖLÜM

BATI DÜŞÜNCESİNİN HÜMANİSTİK KARAKTERİ BAĞLAMINDA TEOLOJİ – METAFİZİK İLİŞKİSİ

1.1. Metafizik Düşüncenin Hümanistik Doğası	31
1.2. Onto-teoloji Kavramı Bağlamında Hümanizm-Metafizik- Teoloji İlişkisi	54
1.2.1. Klasik Düşüncede Teoloji-Metafizik İlişkisi	68
1.2.2 Modern Subjektivite Metafiziği Açısından Hümanizm-Metafizik İlişkisi	87

İKİNCİ BÖLÜM

HÜMANİSTİK VE METAFİZİKSEL DÜŞÜNCENİN ELEŞTİRİSİ

2.1. Hümanistik Öznenin Merkezden Uzaklaştırılması	130
2.2. Anti-hümanizm ve Öznenin Adem-i Merkezîleşmesi	160

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

METAFİZİKSEL VE HÜMANİSTİK DÜŞÜNCE SONRASI DİNİN KONUMU

3.1 Tanrı'nın Ölümü ve Onto-teolojinin Dekonstrüksiyonu. 208	
3.2. Post-metafizik Düşünce ve Din	260

3.2.1. Zayıf Düşünce ve Post-seküler Din: Vattimo.....	264
3.2.2. Dinsiz Din ve Radikal Hermenötik: Caputo	288
3.2.3. Varlıksız Tanrı ve Vahyin Fenomenolojisi: Marion .	314
SONUÇ	339
KAYNAKÇA	347